

ÇİFTLİK HAYVANLARINDA LİF ÜRETİMİ

4. Hafta

Prof. Dr. Gürsel DELLAL

TÜRKİYE'DE HAYVANSAL LİF ÜRETİMİ

- Türkiye'de ticari olarak yapağı, tiftik, keçi üst kaba kılı ve ipek lifinin üretimi yapılmaktadır. Bununla birlikte belirli dönemlerde çok düşük düzeylerde de olsa Ankara tavşanı yünü ve keşmir üretiminin de yapıldığı görülmektedir.

Türkiye-Yapağı

Türkiye’de Yıllara Göre Kırkılan Koyun Sayıları ve Toplam Kirli Yapağı Üretimleri (tuik.gov.tr., 2009)

Koyun	1991		1995		2000	
	Koyun Sayısı (Baş)	Üretim (Ton)	Koyun Sayısı (Baş)	Üretim (Ton)	Koyun Sayısı (Baş)	Üretim (Ton)
Yerli	39590493	57902	32985000	48288	27719000	40706
Merinos	841847	2590	806000	2489	773000	2435
Toplam	40432340	60492	33791000	50777	28492000	43141
Koyun	2005		2008		Değişim 1991-2008	
	Koyun Sayısı (Baş)	Üretim (Ton)	Koyun Sayısı (Baş)	Üretim (Ton)	Koyun Sayısı (Baş)	Üretim (Ton)
Yerli	24551972	43801	22955941	40970	% -42	% -29
Merinos	752353	2374	1018650	3196	% +21	% +23
Toplam	25304325	46175	23974591	44166	% -41	% -27

- 2008 yılı verilerine göre Türkiye’de yerli koyunlardan yaklaşık 40 bin ton kirli yapağı üretilmektedir. Esas olarak, farklı Merinos melezi koyunlardan üretilen kirli yapağı miktarı ise yaklaşık 3 bin ton civarındadır
- 1991 ve 2008 yılları arasındaki 17 yıllık dönem incelendiğinde yerli ırklara dayalı yapağı üretiminde devamlı bir azalış gerçekleşmiş ve bu azalış 2008 yılında yaklaşık % 29’a ulaşmıştır.
- Merinos yapağısı üretiminde ise esas olarak 1991–2005 yılları arasında düşük düzeylerde azalış yaşanmasına karşın, 2005 yılından 2008 yılına kadar tekrardan önemli bir artışlar gerçekleşmiştir. Merinos yapağısı üretiminde son 3 yılda ortaya çıkan bu artışın esas olarak melez Merinos koyun sayısındaki artıştan kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim son yıllarda özellikle Trakya, Marmara ve kısmen de Ege Bölgesi’nde Merinos melezi koyun yetiştiriciliğinde bir artış olduğu bildirilmektedir (Kişisel görüşme Özder, 2009).

- Günümüze kadar geçen 75 yıllık süreç içerisinde Türkiye’de diğer tarımsal üretim alanlarında olduğu gibi koyun üretiminde de yapısal, teknik ve sosyo-ekonomik özellikler bakımından önemli değişimler gerçekleşmiştir.
- Koyun üretiminin diğer alanları olan et ve süt üretimi ile karşılaştırıldığında, yapağı üretimindeki değişimlerin daha olumsuz ve etkili gerçekleştiği söylenebilir.
- Nitekim Tablodan görülebileceği gibi 1991–2008 yılları arasında Türkiye’de yerli koyun sayısı ve yapağı üretimindeki azalma oranı yaklaşık olarak % 42 ve % 29’dur.

Birçok faktöre bağlı olarak azalan koyun sayısının, toplam yapağı üretimindeki azalmayı belirleyen esas faktör olduğu kabul edilebilir. Buna karşın, yapağı üretimindeki bu hızlı azalışın ve daha önemlisi çok uzun yıllardır ince yapağı üretiminin artırılmamasının dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sentetik-kimyasal liflerin ve ipliklerin üretimindeki ve kullanımındaki ciddi artışlardan ve yapağı tüketiminin aleyhine olan modadaki hızlı değişimlerden kaynaklandığı söylenebilir. Bu duruma bağlı olarak yıllar itibari ile yapağı fiyatlarının üretim maliyetini karşılayamaması, yapağı üretimini karlı bir üretim alanı olmaktan çıkarmıştır. Gelineen aşamada ise, yapağı üretiminden elde edilen gelirin, işletme düzeyinde yapağı üretime yönelik uygulama (besleme, sağlık koruma ve tedavi, kırkım, sınıflama ve depolama, nakliye gibi) maliyetlerini karşılayamadığı açıktır.

Yapağı kalite özellikleri

Türkiye’de Yetiştirilen Koyun Irklarında Bazı Yapağı Kalite Özellikleri ve Kullanım Alanları (Harmancıoğlu, 1974; Yazıcıoğlu, 1991; Karınca, 1993; Pehlivan, 2007)

Koyun ırkı	Yapağı miktarı	Lif çapı ve gömlek yapısı	Mukave met	Uzunluk (Lüle)	Esas Kullanım Alanları
Akkaraman	1.948 kg	29.42 μ ; Kaba ve üniform değil.	12.70 g	8.14 cm	Ştraygarn sanayi
Morkaraman	1.484 kg	34.92 μ ; Kaba ve üniform değil.	13.71 g	10.50 cm	Ştraygarn sanayi
İvesi	2.377 kg	33.40 μ ; Kaba ve üniform değil.	17.95 g	14.60 cm	Ştraygarn sanayi
Karayaka	2.620 kg	41.37 μ ; Çok kaba ve üniform değil.	18.90 g	20.07 cm	Ştraygarn sanayi

Yapağı kalite özellikleri

Türkiye’de Yetiştirilen Koyun Irklarında Bazı Yapağı Kalite Özellikleri ve Kullanım Alanları (Harmancıoğlu, 1974; Yazıcıoğlu, 1991; Karınca, 1993; Pehlivan, 2007)

Koyun ırkı	Yapağı miktarı	Lif çapı ve gömlek yapısı	Muka vemet	Uzunluk (Lüle)	Esas Kullanım Alanları
Dağlıç	2.044 kg	30.28 μ ; Kaba ve Kıvırcık’tan daha az üniform.	23.76 g	15.82 cm	Kamgarn* sanayi
Kıvırcık	1.400 kg	32.24 μ ; Kaba fakat orta derecede üniform.	21.40 g	9.20 cm	Kamgarn sanayi,
Sakız	1.360 kg	28.09 μ ; Kaba ve üniform değil.	24.62 g	9.20 cm	Ştraygarn sanayi
Saf Merinos	3.420 kg	22.56 μ ; İnce ve üniform.	7.92 g	6.83 cm	Kamgarn sanayi
Merinos Melezleri	3.260 kg	22.85 μ ; İnce ve orta derecede üniform.	9.06 g	7.41 cm	Kamgarn sanayi

*:Yünlü sanayi esas olarak Kamgarn ve Ştraygarn olarak ikiye ayrılır. Kamgarn iplik tipi; yün lifinden, suni ve sentetik liflerden veya her ikisinin karışımından elde edilen bir iplik olup, bu sistemde kullanılmayacak kadar kısa ve kaba liflerin işlenmesi de Ştraygarn sisteminde yapılmaktadır.

- Türkiye yerli koyun ırklarından Kıvırcık ve Dağlıç ile bunların melezlerinden yaklaşık olarak 46–56’S inceliğinde fakat orta derecede üniform yapağı üretilmektedir. Bu nedenle bu yapağılar daha çok kamgarn sanayinde değerlendirilebilirler. Çünkü bu sanayi, kaba da olsa üniformitesi iyi olan bu yapağıları elverişli bulmaktadır. Diğer yerli koyun ırklarımızdan elde edilen yapağuların kalite özellikleri ise genellikle birbirlerine benzerdir ve bu yapağular kaba oldukları gibi üniformiteleri de düşüktür. Bu nedenle bu yapağular daha çok halı sanayinde tercih edilmektedirler (Harmancıoğlu, 1974; Yazıcıoğlu, 1991; Karınca, 1993; Pehlivan, 2007).

Ham Yapağı ve Yapağı Ürünleri Sektörü

Türkiye’de Lif ve İplik üretimi (ton)

(Devlet Planlama Teşkilatı: Sevim, 2009)

Lif ve İplik Tipleri	2003	2004	2005
Yapağı	54.000	52.000	49.000
Tiftik	1.000	1.000	1.000(?)
Kıl	4.400	4.200	4.000
Pamuk	983.000	919.000	868.000
Pamuk İpliği	1.092.000	1.069.700	1.048.000
Yün İpliği	146.000	183.000	201.000
Suni-Sentetik Lif	381.000	475.000	453.000
Suni-Sentetik İplik	668.300	679.700	714.000
Keten, Jüt ipliği	2.600	2.100	2.000

- Tablodan görülebileceği gibi Türkiye'de en yoğun olarak pamuk ve suni-sentetik liflerin üretimi yapılmaktadır. Yapağı üretimi ise bu liflerden sonra gelmektedir. Yün ipliği üretiminin, yapağı üretiminden daha fazla olmasının ise esas olarak ithalattan kaynaklandığı söylenebilir. (Suni ve Sentetik İplik Üreticileri Birliği: Sevim, 2009).

- Türkiye'de 2008 yılı verilerine göre lif ve iplik sektöründe yurt içi üretim iç talebi karşılayamamaktadır.
- TÜİK 2008 yılı verilerine göre Türkiye'nin yaklaşık olarak 28.740.000 ABD doları tutarında yapağı, yün, kıl ve bunların döküntülerinden oluşan ihracatının bulunmasına karşın, aynı yıldaki ithalat değeri 174.591.000 ABD dolarıdır.
- Halihazırda ham yapağı pazarını kontrol eden hiçbir kurumun olmadığı ve yetiştiricilerin tamamen bağımsız olarak hareket ettikleri bildirilmiştir (tuik.gov.tr., 2009; Kişisel görüşme Tiftikbirlik, 2009).

Türkiye'nin Lif ve İplik İhracat ve İthalat Değerleri (1000 dolar) (Dış Ticaret Müsteşarlığı; Sevim, 2009)

Madde Tanımı	İhracat			İthalat		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Ham İpek*	-	0	1,712	-	2.764,369	1.924,232
İpek ve ipek iplikler	764	788	867	5.459	9.439	9.936
Yün, yapağı, kıl ve bunların döküntüleri	22.905	32.395	28.740	168.982	198.273	174.591
Yün iplikler	48.318	57.710	58.320	57.076	59.509	65.858
Tiftik*(dolar)	-	0	0	-	58,691	0
Pamuk ve pamuk döküntüleri	138.556	161.659	169.091	974.339	1.282.799	1.005.813
Pamuk iplikler	354.752	324.856	346.952	292.298	555.386	415.464
Keten, kendir, jüt, vb. bitkisel lifler	721	281	408	3.769	5.096	2.781
Keten, jüt vb. iplikler	5.074	6.105	5.811	113.017	119.902	130.235
Sentetik ve suni filamentlerden iplikler	353.062	437.117	422.031	841.926	1.159.511	1.083.894
Sentetik ve suni filament demetleri ve devamsız lifleri	354.718	364.024	342.751	682.688	928.359	886.572
Sentetik ve suni devamsız liflerden iplikler	352.549	349.486	362.256	395.630	633.859	510.560
Gipe iplikleri	68.436	62.523	68.958	8.331	9.711	11.778
Diğer ip ve halatlar	11.671	15.521	16.598	23.347	31.069	33.906
Toplam	1.711.525	1.812.464	1.822.782	3.566.863	4.992.914	4.331.388

*: İstanbul Tekstil Konfeksiyon İhracatçıları Birliği (İTKİB), 2009.

- Tablodan görülebileceği gibi Türkiye'nin toplam lif ve iplik ihracatı değerleri 2006, 2007 ve 2008 yıllarında yaklaşık olarak benzerdir. Buna karşın bu yıllar esnasında yapağı, yün ve yün iplik ihracat değerleri, diğer lif ve ipliklerin ihracat değerleri ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür.
- Türkiye'de yapağı üretimin düşük olmasına karşın, yünlü iplik sektöründe dünyada dördüncü büyük yün lifi kullanıcısıdır (Sevim, 2009). Bu nedenle aynı yıllardaki yapağı ve yün ithalat değerlerinin, ihracat değerlerinin üstünde olmasının esas olarak bu durumdan kaynaklandığı söylenebilir. Buna karşın, pamuk ve pamuk döküntü lifleri, sentetik-suni lifler ve filamentler ve bunlara ait ipliklerin ithalatı ile karşılaştırıldığında ise bu değerlerin de oldukça düşük olduğu görülebilir.

Yapağıya Dayalı Halı ve Kilim Sanayi

- Halı ve kilim üretimi Türkiye ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır.
- Türkiye'de toplam halı pazarının yaklaşık % 90'ının makine halısından oluştuğu tahmin edilmektedir. El halısı üretimine ilişkin veriler ise yeterli düzeyde değildir.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre Türkiye'nin 2008 yılı toplam makine ve el halısı ve kilimi ihracat ve ithalat değeri sırasıyla 1.158.262 ve 210.302 ABD dolarıdır (Kuyumcu, 2009). Buna karşın, ihrac ve ithal edilen halı ve kilimlerin üretiminde kullanılan yapağıların özelliklerine ve kullanım oranlarına ilişkin veriler yetersizdir(ulaşılamamıştır).